

THE SOCIAL POLICY FROM A CONTEMPORARY PERSPECTIVE

Venelin Terziev

Georgi Rakovski Military Academy, Sofia, Bulgaria

University of Rousse, Rousse, Bulgaria

Kaneff University Hospital, Rousse, Bulgaria

Russian Academy of Natural History, Moscow, Russia, terziev@skmat.com

Marin Georgiev

Kaneff University Hospital, Rousse, Bulgaria, clementon@abv.bg

Abstract: The social policy of a country is a set of specific activities aimed at regulating the social relations between different in their social status subjects. This approach to clarifying social policy is also called functional and essentially addresses social policy as an activity to regulate the relationship of equality or inequality in society. It provides an opportunity to look for inequalities in the economic positions of individuals in relation to ownership, labor and working conditions, distribution of income and consumption, social security and health, to look for the sources of these inequalities and their social justification or undue application.

This paper discusses the development of social policies in historical terms, focusing on the stages, concepts of development and characteristics. Periods of development in Bulgaria are discussed and presented in detail.

Keywords: social policy, social management, social concepts, development.

СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА ОТ СЪВРЕМЕННА ГЛЕДНА ТОЧКА

Венелин Терзиев

Военна академия „Г. С. Раковски“ – София, България

Русенски университет „Ангел Кънчев“, Русе, България

Университетска многопрофилна болница за активно лечение „Канев“ АД – Русе, България

Руска академия по естествознание, Москва, Русия, terziev@skmat.com

Марин Георгиев

Университетска многопрофилна болница за активно лечение „Канев“ АД – Русе, България

clementon@abv.bg

Резюме: Социалната политика на дадена държава е съвкупност от специфични дейности, които целят да регулират социалните отношения между различни по своето социално положение субекти. Този подход към изясняването на социалната политика, разглежда социалната политика като дейност за регулиране на отношенията на равенство или неравенство в обществото. Той дава възможност да се търсят неравенства в икономическите позиции на индивидите във връзка със собствеността, труда и условията за труд, разпределението на доходите и потреблението, социалното осигуряване и здравеопазването, да се търсят източниците за тези неравенства и тяхната социална оправданост или неоправданост.

Настоящата статия разглежда развитието на социалните политики в исторически аспект, като акцентира на етапите, концепциите на развитие, както и на характерните особености. Подробно са разгледани и представени периодите на развитие в България.

Ключови думи: социални политики, социално управление, социални концепции, развитие.

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Социалната политика представлява отделна, самостоятелна по своя характер наука. Тя граничи и има тесни връзки с други науки като социология, икономика, педагогика, политология и др. Социалната политика по своята същност представлява теория и практика на социалните отношения, които имат свое начало, минало, настояще и бъдеще. Тя е специфична дейност за регулиране на социалните отношения в обществото. Това се осъществява от държавните и недържавните органи и организации, от отделни партии и лица. В основата на социално-политическата дейност стоят общочовешките, държавните, политическите и др. интереси, както и тези на социалните групи, семействата и отделните индивиди.

Социалната политика отразява реалните човешки отношения. Социалните решения са същността на политиката. По този начин се ангажира обществото, държавата, фирмата, общината и др. спрямо носителя на социалния проблем. Социалната политика е силно идеологически обвързана. Тя е зависима и не може да

се откъсне от платформата и програмата на управляващите политически сили, както и от философията на силите на опозицията, която се стреми към властта. Следователно съществува тясна връзка и зависимост между социалната политика и властта. Последната се явява средство за реализация на решенията в социалната област. В борбата си за власт политическите сили утвърждават определен социално-политически курс.

Социалната политика като практика до голяма степен зависи от доминиращите схващания за нейната същност и съдържание, както и от развитието на икономиката на страната. Често връзката между икономика и социална политика се разглежда едностранно. Социалната политика може не само да взема, но и да тласка икономиката напред. В развитите европейски страни социалната политика играе роля на силен преобразуващ фактор в икономическите и обществените отношения.

Развитието на социалната политика в различните страни е тясно свързано с природните, икономическите, културните, етническите и политическите условия на живот. Формите и обхвата на социалната политика се обуславят от конкретните обстоятелства на отделните исторически епохи. Изучавайки социалната политика през различните периоди на човешкото общество се създават възможности за установяване на обективните закономерности и условия на развитие и на промени на социалните отношения, с използване на съвременни методи и прийоми. Чрез социалната политика се утвърждават принципите на хуманност, както и защитата и подпомагането на онази част от населението, която живее в неравностойно социално положение, в съответствие с общоприетите критерии и стандарти за живот на хората. Насоките на развитие на социалната политика определят темпа и характера на възпроизводството на обществото на едно по-високо ниво. В основата на социалната политика са заложили такива елементи като социална справедливост, социална сигурност, свобода на човешката личност и др. Социалната политика в социален и политически аспект може да се приеме като единство на университетска дисциплина, научно направление, както и теория и практика на социалната работа.

Според Душан Лакичевич (Лакичевич, 2002) модерните схващания за социалната политика могат да се сведат до следното:

- Социалната политика е политика на социалното развитие;
- Социалната политика е политика на жизнения стандарт;
- Социалната политика в по-тесен смисъл е дейност за защита на жизнения стандарт на определени лица и групи, които се намират в неравностойно социално положение в сравнение с останалото население, поради последици настъпили при някакъв социален случай.

2. ЕТАПИ В РАЗВИТИЕТО НА СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА

2.1. Развитие на социалната политика в исторически план

Историческите данни сочат, че като практика социално-политическата дейност е възникнала и се е развивала от най-дълбока древност.

В примитивните и първобитните общества се установяват характерни, макар и елементарни защитни функции. Те са се проявявали в нравите и обичаите на хората и са се предавали от поколение на поколение. Тези защитни функции са се отнасяли до социално слабата част от хората - децата, болните и възрастните. Разбира се върху тази дейност съществено влияние е оказвало елементарното производство, ниската производителност на труда, изградените патриархални отношения, родовата разпокъсаност и др. Социалните защитни функции през тази епоха са се основавали на инстинктите на хората за самосъхранение. Практиката в различните народи е била крайно противоречива. Така например при ескимосите възрастните и болните деца са били изоставяни на произвола на съдбата. В същото време при индианците се установява култ към възрастните хора.

В робовладелческото общество за развитието на социално политическата на обществото съществено влияние оказват редица фактори като (Terziev, Arabska. 2015-c):

- повишената, макар и елементарна производителност на труда;
- появата на частната собственост върху средствата за производство;
- утвърденото патриархално семейство;
- наличието на държава, държавно управление и държавни органи;
- двойственият морал спрямо робите и свободните хора.

Във философията на древните мислители, наред с идеите за свобода и морал се развиват и идеите за социална справедливост и хуманност. Това е изложено добре от Аристотел. Според него „който желае да властва трябва да помага”. В Египет, еврейската държава и древна Гърция социално-политическите функции са имали характер на подпомагачи функции. Идеите на Аристотел, Солон, Тукидид, Платон и др., освен че

са отразявали духа на своето време, но много от тях звучат съвременно и сега. Например според Тукидид „Никой не трябва да се срамува, че е беден, срамът е да не премахнеш немотията чрез труд”. Основните социално-защитни функции в древността са се изпълнявали от семейството, следвайки общовъзприети морални принципи. Ако лицето е било лишено от близки тези функции са се изпълнявали от държавата, църквата и съгражданите.

Интерес от исторически аспект представлява социалната политика на староеврейската държава. При нея в обществото са се насаждали чувство на солидарност с бедните, болните и инвалидите, със строго спазване на определени религиозни норми на поведение. Социалната защита се е оказвала само на нетрудоспособните. Строго е бил наказван здравият гражданин, който е приемал помощта.

В древна Гърция са били създадени първите закони с хуманитарно- демократичен характер. Такъв е бил законът, който задължавал всеки родител да дава на децата си определена професия или да ги подготвя за някаква трудова дейност. В същото време в древна Гърция са съществували и антихуманни закони. Например хвърляне на увредени деца от скала и др.

Обобщавайки историческите данни за този период могат да се подчертаят три основни характеристики (Terziev, 2015d-e; Terziev, Arabska, 2016):

- Ниска производителност на труда и масова бедност сред населението;
- Силно влияние на държавата върху социалната политика;
- Поява на наченки на професионални сдружения за социална защита.

През Средновековието както е известно ролята на църквата се явява основна причина за застой в науката, за ниското развитие на средствата за производство и за липсата на всякаква социална защита на хората.

С появата на Ренесанса се развива манифактурното производство, започва началното натрупване на капитали и последвателно развитие на капиталистическото общество.

В развитието на социалната политика се поставят основните въпроси за:

- Мястото на държавата, респективно на властта в тази дейност;
- Индивидите и техните частни инициативи и доброволни сдружения;
- Защитата на социалните потребности и права.

Според Герхард Брюк практическата държавна социална политика в Германия води началото си от 1839 година с приетия закон за защита на децата. Съществено значение придобиват така наречените Бисмаркови закони или Бисмарков модел. Началото се поставя през 1881 година, когато чрез послание на кайзера се изгражда система за държавно социално осигуряване на работниците. Тази система се характеризира с натрупването на определени финансови средства, които са били използвани за определени категории от населението и за определени професии с рисков характер. Това е позволявало при злополуки и болест работниците да получават определени обезщетения. В резултат на кайзеровото послание са били приети законите за:

- болничното осигуряване – през 1883 година;
- за осигуряване при злополука – през 1884 година;
- за осигуряване при старост и инвалидност – през 1889 година.

Тези закони независимо от тяхната ограниченост играят съществена роля в развитието на социалната политика и формират така наречения Бисмарков модел.

В края на 19 век в различните европейски страни, в резултат на сдружените работнически действия във Франция, Австрия, Швейцария, Англия и др. са били приети редица социални закони. Успоредно с държавната защита на труда се е развивала и самозащитата на работниците. Според Франкенщайн последната допълва държавната и се проявява там, където е невъзможно държавата да организира и да осигури социалната защита на нуждаещите се. Самозащитата на работниците се е изразявала в организирането на доброволни помощни каси. Така например в Англия, с помощта на профсъюзите са били създавани голям брой взаимопомощни сдружения. Към тях са функционирали и доброволни помощни каси. Чрез тези каси се е осигурявала болничната издръжка на работниците и инвалидите.

Форма на работническа самозащита се явяват и производствените сдружения или кооперации. През 1862 година в Германия техния брой достига 130, Англия 214, Франция 81. Държавата е предоставила на тези сдружения определени финансови средства. Съществена роля през този период играят потребителските кооперации, предназначени да предлагат на работниците по-евтини стоки, както и на кредити при облекчени условия за техни членове. В европейските страни като форма на самозащита се явяват и строените общински работнически жилища. След втората световна война по идея на английския икономист Беверидж се формира нов модел на социално осигуряване, развиват се различни идейни течения и школи.

2.2. Развитие на социалната политика в България

Още в Търновската конституция се е предвиждала възможност за пенсионно осигуряване на държавните служители. Първият социален закон е бил приет през 1905 година. Той се отнасял до защитата на детския и женския труд. С него се е регламентирало продължителността на работния ден, минималната възраст за наемане на работа /12 г/, и са били определени ограничения за лицата упражняващи нощен труд.

През периода 1944-89 година социалната политика у нас се развиваше по командно-административен път. Нейните приоритети се определяха от партията и правителството при формалното участие на Профсъюзите. Този подход беше нерационален и доведе до срив на социално-политическата система във всички социалистически страни.

2.2.1. Социалната политика - предмет, цели, задачи и принципи

Херберт Спенсер разглежда обществото като един социален организъм, който се развива закономерно в резултат на взаимодействието между съставните му части. Социалната политика според Спенсер е начин на организация на обществото, на оценка и управление на реалните масови социални факти. На базата на тези схващания предмета на социалната политика може да се определи с цялостното развитие на обществото, на отделните негови съставни части или на отделните участници в общественния живот.

Отделните социални сфери като социално подпомагане, здравеопазване, образование, култура, труд и трудови отношения имат свои конкретни и специфични цели и задачи, а от там и свой конкретен предмет на дейност, но всичките те се явяват подсистеми на социалната политика, които си взаимодействат и взаимно влияят. Обединяващото и общото в тези сфери на обществена дейност и отношения се явява социалната политика.

Целите на социалната политика не могат да се формулират еднозначно. Различията в целите при либерализма, неолиберализма и егалитаризма дават отражение върху социалната политика като наука и практика.

Според Либерализма - целта на социалната политика е да гарантира равенство на хората в изходните позиции, т.е в шансовете им за самостоятелен стопански живот. Като примери в това отношение се посочват безплатното обучение, квалификацията и др, които могат да намалят диференциацията между индивидите в обществото. Като най-справедливо разпределение на богатата се приема когато се извършва чрез конкуренцията.

Според егалитаризма - социалната политика има за цел да осигури равенство на изхода при разпределението на стопанският резултат.

За постигане на поставените цели социалната политика решава следните основни задачи:

- Изясняване и реализация на основните принципи и концепции в развитието на обществото и при решаването на възникнали социални проблеми;
- Предлагане на ефективни подходи за решаване проблемите на обществото - инвалидизация, безработица, нисък стандарт на живот, ниска култура, социални заболявания и др.;
- Осигуряване на медико социална защита на социално слабата част от населението. Отстраняване или намаляване ефекта от влиянието на социално-икономическите, демографските и други фактори върху здравето, живота и жизнеспособността на нацията;
- Изучаване и прилагане опыта на развитите социални държави в областта на социалната политика.

Принципите на социалната политика биха могли да се подредат така:

- Свобода на индивида – този принцип се основава на частната собственост и на свободната изява на отделния индивид.
- Социална справедливост – отнася се до осигуряването на доходи на отделни лица и домакинства, които не притежават възможности и не могат да ги увеличат. Този принцип се отнася до социално слабите групи и до отделни лица от населението, изпаднали в състояние на социален риск.
- Социална солидарност – този принцип е особено важен тъй като се отнася до начина на финансиране на социалната сигурност на населението. Финансовите средства се набират от държавния бюджет и от обособени социални фондове. Средствата фактически се набират от всички членове на обществото и най-вече от социалните групи с по-високи доходи. Средствата от бюджета и социалните фондове се ползват само от тези индивиди и домакинства, които имат неотложни потребности от финансови средства и услуги, с цел поддържане на живота и на здравето си. Този принцип обединява обществената солидарност и щедрост на населението към социално слабите лица и социални групи. Принципът на социална солидарност намира израз в подпомагането на бедните от богатите, на болните от здравите и на възрастните от младите. Неговото приложение следва да се разглежда като съществена черта на обществените отношения.

- Сътрудничество между правителство, синдикати и работодатели – за реализирането на този принцип е необходимо съществуването на единна система на социална политика. Чрез него се дава възможност за отстояване на интересите на тази част от населението, която е изпаднала по различни причини в неравностойно социално положение. Чрез тристранното сътрудничество се преодоляват противоречията в трудовите отношения и споровете.

- Принцип на самоотговорност - според някои специалисти благополучието и щастието на хората се основава на колективната взаимна отговорност. Това може да се реализира само на принципа на всемогъществуването на държавата. Възприемайки по този начин самоотговорността не може да се запази икономическият напредък. Това се определя от презумпцията, че щом всеки намери сигурност в колектива то никой вече няма да поема отговорност сам за себе си. Липсата на конкуренция и на желание да се постигнат по-високи резултати по отношение на качествени или количествени показатели нарушава принципа на самоотговорността. В редица страни този принцип се свързва тясно с индивидуализма. В този аспект Рудолф Клайн твърди че уникалността на социалната политика в Англия се заключава в това, че английският народ обвинява бедните за собствената им бедност. По отношение на САЩ американският социолог Натан Глейзър (1988) обяснява същия феномен с други причини. Според него американците са свикнали да разчитат сами на себе си и са изпълнени с решимост да се трудят упорито, за да напреднат в живота си. Като данъкоплатци американците точно пресмятат дали съответните социални програми ще им донесат облаги или загуби. В съвременната социалната политика се приема че когато отговорността за съдбата на отделния индивид се прехвърля на държавата или на колектива не може да се формира чувство за сигурност. Човекът се превръща в „крепостен поданик“ на всемогъщата държава, която играе роля на опекун и парализира икономическия прогрес.

- Принцип на разделната отговорност – той се въвежда през 80-те години в Англия от М. Татчер и във Франция от Митеран, където чрез мерките за приватизация се постига този принцип. Разделната отговорност се отнася и до солидарността между поколенията и тяхната самоотговорност.

- Принцип на централизация и децентрализация в социалната политика – в страните на западна Европа силната централизирана държавна политика след 80-те години все повече започва да се съчетава с принципа на децентрализацията. Той се изразява в засилването на социалните функции на общините, фирмите, предприятията и на другите свободно формирани общности. Този завои в социалната политика може да се обясни със стремението на държавата да се разтовари от многобройните функции с които се е ангажирала. По този начин държавата може да се освободи от държавните дефицити и от непосилните разходи по издръжката на тежкия и огромен държавен апарат. Освен това според Нейтън Глейзър (1988) „груповите различия представляват бариера за създаването на единна национална система“. Социалната политика трябва да съдейства за запазването на общината и на нейните функции. Още преди Втората световна война през 30-те години от предложената от Рузвелт национална система за социално осигуряване се приема само онази част, която се отнася до Националната и унифицирана система за пенсионно осигуряване. Останалите клонове на социално осигуряване, както и системата на социалните грижи се уреждат с местни закони и решения на отделните щати на общините, на неправителствените и частни сдружения с благотворителна цел. Като причина за тези факти може да се посочи:

- ✓ страх от силна държавна власт;
- ✓ опасност от бюрократизиране на обществените институции;
- ✓ необходимост от съобразяване с разнообразните ценностни системи и най-вече с малцинствените групи.

- Субсидиращ принцип. При класическия либерализъм този принцип се свежда до частен алтруизъм, морален дълг, религиозно изискване и др. и то без никакви задължения от държавата. Неолиберализмът признава необходимостта от държавна намеса, но само там и дотолкова, доколкото хората не са в състояние по обективни причини да достигнат онова жизнено равнище, което не позволява да изпадат от пределите на обществото. Особено внимание се обръща на превантивните мерки като средство за стимулиране на личната инициатива в социалната област. При Егалитаризма – субсидиращия принцип се основава на високи данъци и централизирано преразпределение на богатствата. Такава социална политика е от полза за чиновниците и бюрократите. Според Милтън Фридман (1970) „Всеки път когато държавата субсидира предприятие или регион, то средствата за това се вземат от останалите хора“.

2.3. Социални проблеми

Социалните проблеми се явяват израз на противоречията и интересите на различните по своето обществено положение социални субекти. Социалните проблеми са три типа:

- Първият тип се пораждат от противоречивото единство и взаимодействието между икономическите и социалните интереси на обществото като цяло, между отделните социални групи, предприятията, фирмите, териториални единици и отделните лица. Така например фирмите се стремят да намалят заплатите като по този начин ограничават социалните права на работещите;
- Вторият тип социални проблеми възникват от общественото разделение на труда. Икономическата целесъобразност диктува условията за подготовка и използване на работната сила. Тези проблеми са свързани със заетостта, безработицата, издръжката на безработните, квалификацията на кадрите;
- Третият тип социални проблеми възникват от функционирането на остарели форми на социални отношения. Те са свързани с нормативните документи, които не съответствуват на новото положение на стопанските организации, фирмите, изискванията на пазарната икономика и др.

В практически аспект социалните проблеми могат да се разглеждат като произтичащи от непосредствената социална дейност при решаването на усложнения, които възникват при различни обстоятелства. В този аспект в социалната политика се очертават следните проблеми:

Възникване на потребности от социален характер. Тяхната поява е тясно свързана и се определя от социалното положение на индивида и социалната група. Когато по обективни причини тази част от населението не може да си осигури средства за препитание и покриване на най-належащи потребности, то тези хора трябва да бъдат социално подпомогнати. По този начин се гарантира социалната сигурност на населението. Социалните потребности се определят от:

- развитието на средствата и на условията за живот;
- желанието на социално слабите да задоволяват във висока степен своите потребности;
- от състоянието и положението на социалния потребител.

Независимо от икономическото развитие на държавата няма управляващи, които да са в състояние да задоволят напълно социалните потребности на населението. Това налага систематизиране и приоритетно поддръждане на потребностите, които държавата трябва да задоволи заедно с другите субекти на социалната политика. За постигането на пълно задоволяване на социалните потребности е необходимо системна работа за издирване на нови източници за оказване на социални услуги и помощи. Съществено място в социалната политика е спазването на принципите и изискванията на избраният модел за социална сигурност. Социалната политика използва факторите на външната среда. Тя се стреми да не допуска или да преодолява вече възникнали кризисни ситуации. Социалната политика се стреми да установи и да укрепва социалният статус на индивида, в това число на рисковите социални групи и слоеве на обществото (Terziev, 2019-b; Terziev, Georgiev, 2020).

Изясняването на концептуалните основи и стратегия за реформиране на социалната работа в България, в т.ч. изясняване на социално – икономическата обстановка в страната и насочване към евентуалните източници на ресурси за социална работа; Регулярна изследователска, възпитателна и обучаваща дейност по отделните видове, форми и равнища на социалната работа; Усъвършенстване на организацията и технологията на социалната работа.

3. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Развитето на социалните политики бележи особено активни преобразувания в периодите на трансформации на обществата и икономите. Експериментирането и внедряването на различни социални модели, програми, стратегии или концепции не винаги е съпътствано с отразяване на историческия опит и научното познание. В някои от историческите периоди е свързано с реализирането на такива политики, които са съобразени с временни или нетрайни съображения, както и с осъществяването на други политики – например свързани с тези на политическите формации, партии и сдружения.

В общия смисъл на развитието на тези политики те са обърнати към създаване на общество, което да е най-удобно за съществуването на човешкия индивид и към създаването на такава система, която да обслужва най-пълно и пълноценно неговите социални, здравни, културни и други потребности.

ЛИТЕРАТУРА

Лакичевич, Д. (2002). Увод в социалната политика, София, 2002.

The Limits of Social Policy Cambridge, Mass. Harvard University Press, (1988).

The Social Responsibility of Business is to Increase its Profits ,The New York Times Magazine, September 13, 1970, (1970).

- Terziev, V., & Arabska, E. (2015). Development of social policies increasing employment opportunities on labor market in periods of transition. // 2nd IBESRA Conference, Dubai, 14 March 2015, 2nd IBESRA Dubai, UAE, 2015, ISBN: 978-605-84692-1-1.
- Terziev, V., & Arabska, E. (2015a). Assessment of active social policies' impacts on labor market in the Republic of Bulgaria. // International Business Economics Social Sciences Research Association (IBESRA), April 25 - 26, 2015, Albania Conference, 2015, ISSN 1314-1953.
- Terziev, V., & Arabska, E. (2015b). Social policy and social programming: key implications concerning development of active labor market policies and employment. // Proceedings of 17th International Academic Conference, Vienna, June 21-24, 2015, IISES, 2015, ISBN 978-80-87927-10-6, pp.499-513.
- Terziev, V., Arabska, E. (2015c). Social policy and social programming: key implications concerning development of active labor market policies and employment. // Book of Abstracts of the 17th International Academic Conference, Vienna, Austria, 21- 24 June 2015, 2015, p.99.
- Terziev, Venelin. (2015d). Impact of active social policies on the labour market in Bulgaria. // 16th EBES Conference – Istanbul, May 27-29, 2015, Istanbul, Turkey, 2015.
- Terziev, Venelin. (2015e). Social adaptation as an element of social policy. // Сборник статей Международной научно-практической конференции „Прорывные экономические реформы в условиях риска и неопределенности“, 10 Апреля 2015 г., Уфа, Аэтерна, Россия, 2015, ISBN 978-5-906790-78-1, с.40-44.
- Terziev, V., & Arabska, E. (2016). Social policy development and implementation: municipal level perspectives. // HASSACC 2016 - Human and Social Sciences at the Common Conference, October 3-7. 2016, 2016, ISBN 978-80-554-1270-2, eISSN 2453-6075, cdISSN 1339-522X, pp.19-24.
- Terziev, Venelin. (2019). The role of social policy in economic development. // Proceedings of SOCIOINT 2019- 6th International Conference on Education, Social Sciences and Humanities 24-26 June 2019- Istanbul, Turkey, International Organization Center of Academic Research, Istanbul, Turkey, 2019, pp. 396-404, ISBN: 978-605-82433-6-1.
- Terziev, Venelin. (2019a). Experiencing social policy development and efficiency measurment. // INTCESS 2019- 6th International Conference on Education and Social Sciences, 4-6 February, 2019, Dubai, International Organization Center of Academic Research, Istanbul, Turkey, 2019, pp. 679-686, ISBN: 978-605-82433-5-4.
- Terziev, Venelin. (2019b). Social adaptation as an element of social policy. // INTCESS 2019- 6th International Conference on Education and Social Sciences, 4-6 February, 2019, Dubai, International Organization Center of Academic Research, Istanbul, Turkey, 2019, pp. 514-521, ISBN: 978-605-82433-5-4.
- Terziev, V., & Georgiev, M. (2020). The place of programming in the state's social policy. // Review of Behavioral Aspect in Organizations and Society, 2(1), 2020, pp. 25-30. <https://doi.org/10.32770/rbaos.vol225-30>.